

A Solymári-barlang rétegviszonyairól

VÉRTES LASZLÓ

Budapest környékének egyik legérdekesebb barlangja a Solymári- (ú. n. Ördöglyuk) barlang. Solymár községtől Ny-ra emelkedik a Zsíroshegy. Ennek ÉK-i oldalában kőfejtő van s közvetlen fölötte találjuk a barlang K-re néző kerek nyílását. Mintegy 30 métere É-felé van a barlang másik nyílása, a boltozatos kijárat. A barlang triász dachsteini mészkőben képződött bonyolult üregrendszer. Helyenkint a hévvizek nyomait is megtaláljuk, benne kristályos gipsztömsők és aragonit alakjában. Az irodalom viszonylag keveset foglalkozik vele. Először Koch Antal említi a Földtani Társulat szakülésén felolvasott dolgozatában 1868-ban, majd ugyancsak ő foglalkozik vele a Földtani Közlöny 1871. kötetében. 1923-ban Thirring Gusztáv említi meg a Budai Hegyek kalauzában, a következő évben pedig Bekey I. G. a Túristák Lapjában közöl eléggé részletes leírást, sőt térképet is a barlangról. Ez a (Kmetty—Szüts-féle) megbízhatatlan térkép ma is az egyetlen barlagunkról. 1936-ban Jellinek János részletes vezető füzettséskét ad ki, kizárólag túrisztikai szempontok figyelembe vételével. A 40-es évek elején néhány rövid utalást találunk a Barlangvilág és Barlangkutató hasábjain. 1944-ben dr. Rotarides Mihály cikke, „Praeglaciális csigák a Solymári barlangból” címmel a Nemzeti Múzeum Annalesében jelent meg.

Már Bekey jelzi, hogy a Kiskörút agyagában ősbövény (?) lábszárcsontját találta és Jellinek is említi, hogy a Denevértérben és a Sártorok-ban őslénycsontokat ásott ki, de az anyagot hivatalosan nem vizsgálta meg senki. Önkéntes munkatársaimmal 1939-től ástam a Denevértér szürke agyagában (1. ábra) és mintegy két éven keresztül gyűjtöttem—belőle a gazdag jégkori faunát, melynek egy részét a Földtani Intézetben határozták meg. A cseppkővel erősen bekérgezett csontok legalább 98%-át az

Ursus spaeleus Roesenm. legnagyobbrészt nőstény állatoktól, és kb. 30—40%-ban boesoktól és újszülöttektől fennmaradt csontjai alkotják, tehát feltételezhető, hogy a barlang egykor a barlangi medve szülőhelye volt. Ezenkívül legnagyobb számban szerepelnek a

Felis spaelea Gldf. hatalmas példányainak maradékai. Gyakori a

Cervus claphus L. Előfordulnak:

Canis lupus L.

Vulpes sp.

Rupicapra rupicapra L.

Crīcetus sp.

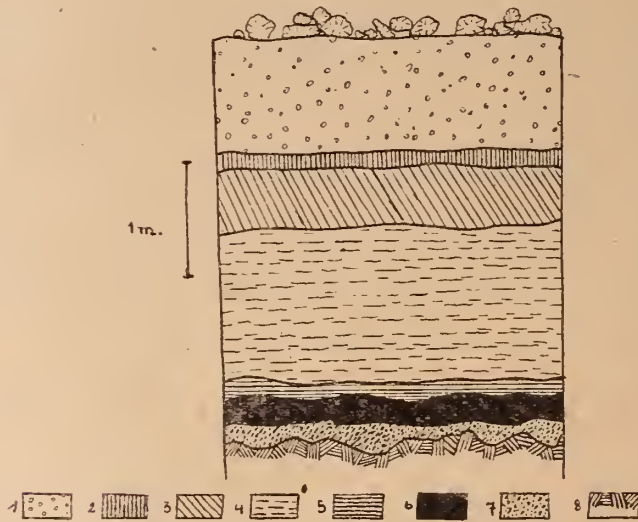
Coelodonta antiquitatis Blumb.

Hyaena spaeiea Goldf. (Csak egy koprolithtal szerepel.)

Equus woldrichi Ant.

Equus sp. (kistermetű) és két meghatározatlan denevérfaj.

Az állatiársaság kétségen kívül főjégkori, alakjai eléggé általánosak, legfeljebb az elaphoid szarvas gyakori jelenléte mutatna enyhébb, lomberdős klímára, amit részben ellensúlyozni látszik a steppe-jellegű *Equus woldrichi* (egy állkapocscsal képviselve). Feltűnő a taránd teljes hiánya. A rétegösszletben külön faunisztikai horizontokat megállapítani nem lehetett, valamelyik würm interstadiálisnak, valószínűleg tehát aurignacinak legfeljebb protosolutréinek határozhatjuk meg. Itt kell megjegyezni, hogy azóta a barlang járatainak majdnem teljes hosszában sikerült megtalálni a barlangi medve csontjait.

1. ábra.

1. Sárga, holocén anyag.	5. Sötétszürke pleisztocén agyag.
2. Cseppkőréteg (mezolit?).	6. Sötétvörös pleisztocén agyag.
3. Világosbarna pleisztocén agyag.	7. Szarúköve-brecsesa.
4. Szürke pleisztocén agyag.	8. Szilklafenék.

A *Denerérterem* kitöltésének vastagsága 3,50—4 m (l. 1. képet). Ennek felásása után rendszeresen átkutattuk az egész bejáratú szakaszt, s a Kiskörút bolygatatlan sötétvörös agyagjában megtaláltuk a praeglaciális korú jávorszarvas teljes

csontvázát *in situ*, mellette gazdag kísérő állattársaságot, bő és változatos mikrofaunával. Ezt az anyagot annakidején Kretzói Miklós volt szíves átvenni feldolgozás céljából, míg a csigákat Rotarides tárgyalja.

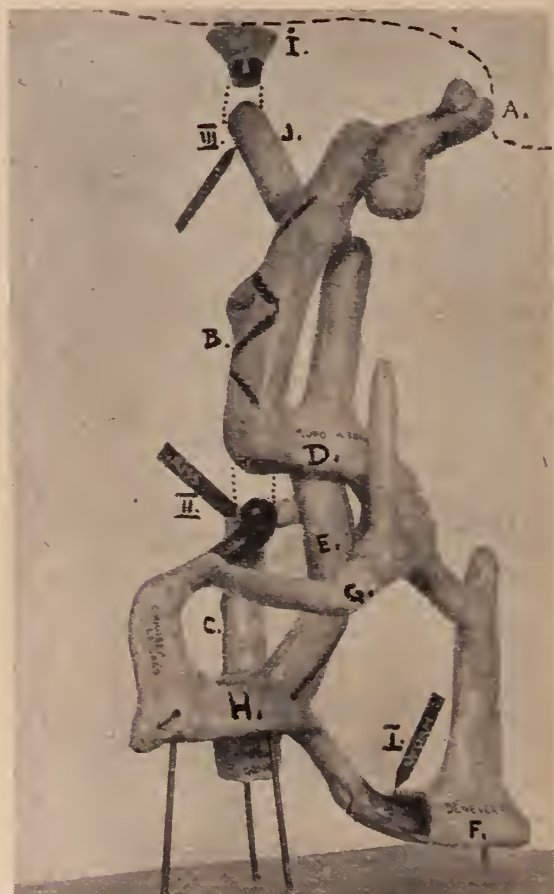
Már a munka folyamán feltűnt, hogy a jávor, mely kétségtelenül egy darabban kellett, hogy a barlangba kerüljön, hogyan férhetett be az alig 1,5 m átmérőjű bejáraton, továbbá érthetetlennek tetszett az a körülmény is, hogy az idősebb — riss — kitöltés több méterrel magasabban fekszik, mint a fiatalabb würm-agyag. Felmerült egy másik bejárat lehetősége, s ezért 1943-ban Venkovits Istvánnal bemásztunk egy kürtőt, mely a lelőhely felett van, s majdnem a felszínig nyúlik. A kürtő végében sikerült megtalálnom a sötétvörös agyagot és benne a kort feltétlen meghatározó csontokat.

Közben munkámat a háború félbeszakította, de felszabadulás után a Piliszentiványi Kőszénbánya R. T. vezetősége felszerelést és munkaerőt bocsátott rendelkezésemre, s így a problémákat tisztázhattam.

Ez az ásatás 1946 IV. 25-től V. 15-ig tartott. Pontos térképet vettünk fel a kőszénbánya mérnökével az egész bejárat szakszéről, ennek alapján elkészítettem a járatok háromdimenziós vázlatát (2. kép.) a rétegtani viszonyok könnyebb áttekinthetése céljából. A gipsz-térképen kitűnik, hogy a II. lelőhely, mely jelenleg csak a (D) Kiskörúton át közelíthető meg, egyenes folytatásában fekszik a B kürtőnek és a meredek szögben felnyúló J kürtőnek. Méréseink szerint a J. legmagasabb pontja felett csak mintegy 2,5 m földréteg van a hegytetőig, ahol azonban nyoma sincs semmiféle leszakadásnak, vagy töbrének. A jelzett ponton lemélyített próbagödörben (i.) megtaláltam a vörös agyagréteget és azokat a nagy szikladarabokat is, melyek nem sokkal a felszín alatt a zomboly hajdani szájában, szorosan egymásmellé helyezkedve elzárták annak kijáratát, s melyek később sem engedték a földet töbrszerűen berogni a kürtő fölé.

Ezeknek alapján a praeglaciális kitöltés létrejöttét és elhelyezkedését a következőképen magyarázhatjuk: A jelenlegi (A) bejárat még nem létezett. Helyette a hegy tetjén nyílt az i. zomboly, melybe állatok és törmelék zuhantak be. Idők folyamán az a zomboly teljesen betöltődött a felszínig és a hajdani nyílásba nagy szikladarabok ékelődtek be. Ez a folyamat még a ross-jégkorban játszódott le, mert a hajdani zombolykitöltésben csupa praeglaciális leletet találhatunk. Ettől kezdve egészen a würmig a barlangnak nem volt kapcsolata a külvilággal. A mostani bejárat a würmben nyílt meg. A főjégkori kitöltés kőzet jellege és a csontok elhelyezkedése arra enged következtetni, hogy a barlangszáj előtt folyó patak gyakran önthette el a barlang járatait. Eközben elmosta a B. kürtőben felhalmozódott vörös agyagot és levitte a D-n, E-n keresztül a barlang mélyebb szintjeibe. Így a kisebb ellenállás irányában lefolyást keresve utat mosott magának, de benthagyta az agyagot a B. kürtő fenekén, a II. lelőhelyen. A würm kitöltést

is a víz szállította végig a barlang járatain és lerakta nagyobb tömegekben az (F.) Denevérteremben, az I-es lelőhelyen. Az itt lévő számos medvecsont ellenére annak, hogy kopás nyomát nem lehet rajta felfedezni, kétségtelenül másodlagos helyen van. Nem képzelhető el ugyanis, hogy a barlangi medve lemászott a közel 20 m-es függőleges kürtőn egészen a (H.) Kupolateremig, hanem sokkal valószínűbb, hogy valahol a

2. ábra. A barlang háromdimenziós gipsz-térképe.
(Méret: 1:400. Jelmagyarázat a szövegben.)

bejárat közelében éltek, ott pusztultak el és a patak vize hozta őket mai helyükre. Megjegyzem, hogy a barlang belsőbb részeiben, ahol még biztosabb, hogy nem élhetett a barlangi medve, és nem is juthatott be élve, pl a Guanóteremben is találtam csontokat, melyeken nem volt semmiféle koptatás látható.

Nyílt kérdés még, hogy az I-es lelőhelyen legalsó rétegként talált vörösgyag azonos-e a praeglaciális agyaggal? Sajnos, ezt eddig nem sikerült eldönteni, mert a begyűjtött esontok Kretzoi szerint nem bizonyultak elegendőnek a kor meghatározására.

A rétegek keletkezésének és elhelyezkedésének fentiek alapján való magyarázata annál is inkább megnyugtató, mert az eddigi tapasztalat azt mutatja, hogy a ma is járható üregű barlangjainkban a legrégebb üledékek is csak jürm-koriak. Azok a lelőhelyek, ahol ennél régebbi faunát találtak, hasadék, vagy zombolykitöltések (Püspökfürdő, Villány, Csarnóta, Beremend) vagy teljesen kitöltött barlangok, (Polgárdi, Betfia, Gombaszög) vagy pedig egykor kitöltött, s utólag újból kimosott üregek, mint Csákvár s mint a mi esetünkben Solyvár is.

Végül megemlítem, hogy az ásatás folyamán feltárattam egy töbröt, mely a bejáratától 31 m-re Ny—ÉNy-i irányban mélyedt a hegy tetején. Itt 2,5 m-t függőleges irányban leásatva sikerült bejutnom a töbör alatti zombolyba. Díszítetlen kora-hallstadti-korú cserepek mellett (amilyeneket különben a fő-bejáratban a Kijárat előtt is találhatni) néhány récens állatcsontot is gyűjtöttem. (Görény, ló.) Az erősen korrodált falú, bonyolult üregben 8—10 méter után iszapos, agyagos kitöltés zárja el a további járatot. A mérések alapján az Óriás-folyosó, vagy a Farkasverem fölé helyeztem ezt a zombolyt, s valóban, néhány hónappal az ásatás után Puskás Lajos és Jakucs László a Farkasverem felett kürtőt másztak be, benne agyagot s esontokat találtak. Megtekintettem a kürtőt s megtaláltam benne a külső zombolykitöltéssel azonos színű beomlást s abból barlangi medve-fogat (!) és egy kistermetű, a mai tatár lovakhoz hasonló ló recens esontjait (felkaresont, metapódiumok, két maxilla és egy teljes, de rossz megtartású koponya), valamint emberi bordákat és egy emberi tibiát találtam. A reens-leletek kora nyilván megegyezik a külső zombolyrészben talált leletekével, tehát kora-hallstadti. Feltűnő csak az ugyanabban a rétegben lelt barlangi medve-fog, mely jelzi, hogy a zomboly már a jégkorszakban megnyílt, s a hallstadt után tömődött el.